

DOI: 10.32347/2786-7269.2023.5.103-109

УДК 7.036(4)''18/19'':008-042.3(510+52)

доктор архітектури, професор **Слепцов О.С.**,
ORCID: 0000-0001-5441-5453, slietsov.os@knuba.edu.ua,
доктор архітектури, професор **Дьомін М.М.**,
ORCID: 0000-0002-3144-761X, deminmaster@gmail.com,
кандидат архітектури, доцент **Козакова О.М.**,
ORCID: 0000-0003-0593-266X, olena.kozakova.arch@gmail.com,
Київський національний університет будівництва і архітектури

ВПЛИВ КИТАЮ І ЯПОНІЇ НА ЄВРОПЕЙСЬКУ АРХІТЕКТУРУ І МИСТЕЦТВО КІНЦЯ ХІХ-ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

Досліджується вплив східних культур на формотворення європейського модерну і на європейське мистецтво цього періоду. Спочатку аналізуються філософсько-релігійні основи китайської та японської культури і їх вплив на архітектуру, далі проведені аналогії з будівлями модерну і творами мистецтва в Європі. Аргументовано, в чому саме проявились китайські і японські впливи в європейському модерні. Зазначено вплив відкриття печер Дуньхуана наприкінці ХІХ століття.

Ключові слова: Китай; Японія; доба модерну; європейська архітектура; Дуньхуан.

Постановка проблеми. Архітектура стилю модерн в Європі досліджена досить широко. Відомою є також теза про те, що унікальність модерну і його перетворення на «стиль художників» була зумовлена тим, що модерн мав в своїй основі східні витoki – японські і меншою мірою китайські. Водночас, більшість дослідників акцентують увагу саме на конкретних прикладах архітектури і мистецтва доби модерну, тоді як на наш погляд більш об'єктивним є їх аналіз в зв'язку з об'єктами архітектури та мистецтва Китаю та Японії. Це проясняє появу «прихованого символізму» і містицизму модерну, асиметричних композицій, природних мотивів.

Так склалося історично, що Європа зверталася до східних культур на етапі перенасиченості власними традиціями або на етапі пошуку виходів з кризи в культурно-мистецькому житті суспільства. Вочевидь, захоплення китайськими культурними традиціями – спочатку на побутовому, а згодом на рівні мистецтва і архітектури – в добу бароко і рококо свідчило про перенасиченість, яка поступово зростала в стилях бароко і рококо, і відтак звернення до Китаю стало прихованою спробою пошуку чогось принципово нового,

нестандартного. Цілком зрозуміло, що без глибинного усвідомлення основ древньої китайської культури таке цитування китайських мотивів в мистецтві і в архітектурі заміських палаців і паркових павільйонів перетворювало їх на спрощену театральну декорацію.

Так само, таке ж блискавичне захоплення культурою Японії в другій половині XIX – на початку XX століть відбулось на тлі наростання кризових явищ в суспільстві, коли на фоні промислових революцій і виходу на передні ролі класу буржуазії посилились процеси секуляризації, і саме тому японська культура з її філософією даосизму і буддизму, яка проникла в усі сфери життя суспільства, в мистецтво і архітектуру, сприймалася як бажаний вихід з застою. Водночас, знов-таки, копіювались зовнішні форми, які трансформувались на місцевому ґрунті без глибинного розуміння філософсько-релігійного підґрунтя.

Слід зазначити вплив на європейську культуру відкриття в 1897 році унікального храмового комплексу Дуньхуана. В результаті нестабільної ситуації в Китаї в добу правління династії Цин багато унікальних артефактів з святилиць Дуньхуана були викуплені за безцінь європейцями і опинились в музеях Європи. Це спричинило черговий етап зацікавлення китайською культурою і архітектурою.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю представити європейську архітектуру і мистецтво кінця XIX – початку XX століть як складне мультикультурне явище, яке по суті стало результатом трансформації східної культури на європейському ґрунті.

Мета дослідження полягає в висвітленні впливів Китаю і Японії на європейську архітектуру і мистецтво кінця XIX – початку XX століть.

Методи дослідження: для вирішення завдань дослідження було використано: метод історичного аналізу, метод культурологічного аналізу, метод філософського аналізу, метод мистецтвознавчого аналізу, метод порівняльного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Були опрацьовані джерела по таких напрямках:

- традиційна китайська архітектура [1-3,6],
- традиційна японська архітектура [8],
- архітектура і мистецтво модерну [3,4,7],
- поняття мистецтва в реставрації [5].

Опрацювання джерельної бази довело необхідність висвітлити одночасні впливи на європейський модерн китайського і японського мистецтва і архітектури.

Основна частина. У більшості існуючих наукових джерел аналізувались причини виникнення стилю модерн і особливості його формотворення, тоді як

значно менше висвітлювався аспект безпосередніх східних (японських і китайських) впливів. Якщо аналізувати добу кінця ХІХ-початку ХХ століття в країнах Європи, то варто зазначити, що митці модерну запозичили з східних культур ідейно-художню програму мистецтва, де вищим мірилом гармонії і досконалості є природа, і все, що створено людиною, має відповідати загальним законам Всесвіту – і суспільне життя, і мистецтво, і архітектура.

Наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття відбулися виставки малюнків європейських і японських художників і поширилися музейні експозиції вивезених артефактів святилищ Дуньхуана.

Сприйняття природи як сонму божеств зумовило характер китайського і японського мистецтва і архітектури протягом тисячоліть. В буддизмі матеріальне і ідеальне людське буття трактувалось як швидкоплинне, нестійке і змінне, поняття «я як особистість» мало, на відміну від християнства, вторинне значення.

На японську гравюру з домінуванням теми пейзажу вплинув традиційний китайський живопис «гохуа». Іншими традиційними жанрами китайського мистецтва були «шан-шуй» і «хуа-няо».

Мистецтво модерну відчуло в китайському і японському мистецтві нову філософію, до якої прагнуло, що вплинуло на певний символізм і містицизм творів мистецтва. Наприклад, поширюється тема «вибраності мистецтва» в процесі перетворення світу.

В архітектурі декор також набуває певного символізму, хоча втрачає первісне значення: ірис в Японії уособлював самурайську доблесть, а в модерні став виразником естетики нового стилю. Від японського мистецтва модерн запозичив традицію влаштування золотого тла, натуралістичне зображення тварин, птахів і рослин, так само як і з Китаю були запозичені традиції оспівування світу природи. У декорі модерну можна відчувати і вплив китайського живописного жанру «хуа няо» («квіти і птахи»), однак він не є буквальною повторенням, оскільки був переосмислений на європейському ґрунті.

На архітектуру модерну вплинула і традиційна китайська та японська архітектура, яка сприймалася як продовження природного оточення. З'явилися як спрощені пагоди в парках, так і європейські будівлі, де східне підґрунтя було трансформовано відповідно до місцевих традицій. Наприклад, серія «будинків прерій» Френка Ллойда Райта хоча і була створена під безпосереднім впливом японського павільйону на виставці, проте ці будинки не є буквальною копією японських жител, хоча в них є «комин» – прообраз «токономи» і ширми замість внутрішніх перегородок.

Таким чином, варто зазначити, що впливи Китаю і Японії в добу модерну відбувались таким чином:

- на рівні захоплення філософськими вченнями;
- на рівні побутових предметів, які стають атрибутами інтер'єрів;
- на рівні мистецтва – в літературі, живописі, графіці, скульптурі (рис. 1, 2);
- на рівні архітектури.

Попри те, що вплив Японії на мистецтво і архітектуру модерну традиційно вважається більш вагомим, вплив китайського мистецтва і архітектури також мав місце, що активізувалось в тому числі і завдяки вивченню печерного комплексу Дуньхуана.

Рис.1. Старовинний китайський орнамент.

Висновки. Використання естетичних властивостей традиційної китайської і японської культури дозволило збагатити образну концепцію європейського модерну. Від характерних живописних прийомів Китаю і Японії походять живописні прийоми модерну. Втім, існує різниця у впливах східних культур на мистецтво та архітектуру доби модерну: якщо в мистецтві такі аналогії простежуються досить чітко, в архітектурі цей вплив наприкінці ХІХ-на початку ХХ століття являв собою набагато складніше явище, ніж стиль «шинуазрі» ХVІІІ століття: архітектори модерну не відтворювали буквально китайські і японські будівлі, натомість творчо переосмислили принципи їх формотворення, розпланування, функції і декорування.

Рис.2. Орнамент модерну на основі китайських і японських орнаментів.

Список джерел

1. Benli L., Wanyue P., Haidong L., Jianjun Q. Increase of moisture content in Mogao Grottoes from artificial sources based on numerical simulations. *Journal of Cultural Heritage*. Vol. 45, 2020. P. 135-141. DOI: 10.1016/j.culher.2020.05.004
2. Ivashko Y., Kuśnierz-Krupa D., Chang P. History of origin and development, compositional and morphological features of park pavilions in Ancient China. *Landscape architecture and Art*. Volume 15, Number 15, 2020. P.78-85. DOI: 10.22616/j.landarchart.2019.15.08
3. Ivashko Y., Kuzmenko T., Li S., Chang P. The influence of the natural environment on the transformation of architectural style. *Landscape architecture and Art*. Volume 15, Number 15, 2020. P.101-108. DOI: 10.22616/j.landarchart.2019.15.11
4. Ivashko Y., Dmytrenko A., Paprzyca K., Krupa M., Kozłowski T. Problems of historical cities heritage preservation: Chernihiv Art Nouveau buildings. *International Journal of Conservation Science*. Volume 11, Issue 4, 2020. P. 953-964.
5. Orlenko M., Ivashko Y. The concept of art and works of art in the theory of art and in the restoration industry. *Art Inquiry. Recherches sur les arts*. Vol. XXI. 2019. P. 171-190. DOI:10.26485/AI/2022/24/16
6. Orlenko M., Ivashko Y., Dyomin M., Dmytrenko A., Chang P. Rational and aesthetic principles of form-making in traditional Chinese architecture as the basis of restoration activities. *International Journal of Conservation Science*, Vol. 11, Issue 2, 2020. P. 499-512.

7. Sembach K.-J. Art Nouveau. Tashen America LLC, 2007.
8. Young D., Young M. Introduction to Japanese Architecture. Periplus, 2003.

D.Sc., Professor **Slieptsov Oleh**,
D.Sc., Professor **Dyomin Mykola**, Ph.D., Associate Professor **Kozakova Olena**,
Kyiv National University of Construction and Architecture

THE INFLUENCE OF CHINA AND JAPAN ON EUROPEAN ARCHITECTURE AND ART AT THE END OF THE 19TH AND EARLY 20TH CENTURIES

Europe turned to Eastern cultures at the stage of oversaturation with its own traditions or at the stage of finding ways out of the crisis in the cultural and artistic life of society. Obviously, the fascination with Chinese cultural traditions - first at the mundane level, and later at the level of art and architecture - during the Baroque and Rococo period testified to the oversaturation that gradually grew in the Baroque and Rococo styles, and therefore the appeal to China became a hidden attempt to find something fundamentally new, non-standard. It is quite clear that without a deep understanding of the foundations of ancient Chinese culture, such citation of Chinese motifs in art and in the architecture of country palaces and park pavilions turned them into simplified theatrical scenery.

In the same way, the same fascination with Japanese culture in the second half of the 19th and early 20th centuries took place against the background of increasing crisis phenomena in society, when the processes of secularization intensified against the background of the industrial revolutions and the rise to the forefront of the bourgeois class, and that is why Japanese culture with its philosophy of Taoism and Buddhism, which penetrated into all spheres of social life, into art and architecture, was perceived as a desirable way out of stagnation. At the same time, once again, external forms were copied, which were transformed on local soil without a deep understanding of the philosophical and religious background.

It should be noted the impact on European culture of the opening in 1897 of the unique temple complex of Dunhuang. As a result of the unstable situation in China during the reign of the Qing Dynasty, many unique artifacts from the Dunhuang sanctuaries were bought for nothing by Europeans and ended up in museums in Europe. This caused another stage of interest in Chinese culture and architecture. The use of aesthetic properties of traditional Chinese and Japanese culture made it possible to enrich the figurative concept of European Art Nouveau. The painting techniques of Art Nouveau period originate from the characteristic painting techniques of China and Japan. However, there is a difference in the influence of

Eastern cultures on the art and architecture of Art Nouveau period: if in art such analogies can be traced quite clearly, in architecture at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries, this influence was a much more complex phenomenon than the "Chinoiserie" style of the 18th century: Art Nouveau architects did not literally reproduce Chinese and Japanese buildings, but instead creatively rethought the principles of their formation, layout, function and decoration.

Keywords: China; Japan; Art Nouveau period; European architecture; Dunhuang.

REFERENCES

1. Benli L., Wanyue P., Haidong L., Jianjun Q. (2020). Increase of moisture content in Mogao Grottoes from artificial sources based on numerical simulations. *Journal of Cultural Heritage*, 45,135-141. DOI: 10.1016/j.culher.2020.05.004 {In English}
2. Ivashko Y., Kuśnierz-Krupa D., Chang P. (2020). History of origin and development, compositional and morphological features of park pavilions in Ancient China. *Landscape architecture and Art*. 15 (15), 78-85. {In English}
3. Ivashko Y., Kuzmenko T., Li S., Chang P. (2020). The influence of the natural environment on the transformation of architectural style. *Landscape architecture and Art*. 15 (15), 101-108. {In English}
4. Ivashko Y., Dmytrenko A., Paprzyca K., Krupa M., Kozłowski T. (2020). Problems of historical cities heritage preservation: Chernihiv Art Nouveau buildings. *International Journal of Conservation Science*, 11 (4), 953-964. {In English}
5. Orlenko M., Ivashko Y. (2019). The concept of art and works of art in the theory of art and in the restoration industry. *Art Inquiry. Recherches sur les arts*, XXI, 171-190. DOI:10.26485/AI/2022/24/16 {In English}
6. Orlenko M., Ivashko Y., Dyomin M., Dmytrenko A., Chang P. (2020). Rational and aesthetic principles of form-making in traditional Chinese architecture as the basis of restoration activities. *International Journal of Conservation Science*, 11 (2), 499-512. {In English}
7. Sembach K.-J. (2007). Art Nouveau. Tashen America LLC. {In English}
8. Young D., Young M. (2003). Introduction to Japanese Architecture. Periplus. {In English}